

Rec. *Archeologie Libereckého kraje*, t. 1: 1998.

Z wielką radością trzeba powitać ukazanie się pierwszego tomu rocznika poświęconego archeologii Libereckého kraje – terenu północnych Czech nie tylko graniczącego z Polską, ale wręcz zazębiającego terytorialnie. Na obszarze Libereckého kraje znajdują się źródła i górny bieg Nysy Łużyckiej. Wydanie pierwszego tomu rocznika zbiega się ze 125 rocznicą powstania muzeum w Libercu i 100 rocznicą budowy pięknego budynku Severočeského muzeum w Libercu. Twórcami rocznika a jednocześnie autorami większości zamieszczonych w nim prac są mgr. Marcela Stará – kierownik działu archeologicznego i Petr Brestovanský – redaktor tomu.

Poza wstępem tom otwiera historia badań archeologicznych w Libereckim kraju. Zbiory z okresu Liberec w większości przechowywane są w muzeum w Libercu, a tylko niewielkie części w muzeach w Českém Dubu i Frydlancie, natomiast z okresu Jablonec w Železném Brodě. Pierwsze znaleziska archeologiczne wzmiankowane są w roku 1828. W późniejszych latach poza licznymi amatorami i miejscowymi miłośnikami rodzimych tradycji badania na tym terenie prowadzili znani badacze niemieccy jak A. Götze, M. Jahn i czescy m. in. J. L. Pič, J. Böhm. W latach powojennych duże zasługi dla archeologii tego regionu ma J. Kavan.

Duże znaczenie dla badaczy polskich mają dwa kolejne artykuły pióra P. Brestovanskýego i M. Starej. Pierwszy omawia pradzieje i wczesne średniowiecze w Kraju Libereckim uwzględniając także pograniczne obszary województwa dolnośląskiego i skrawki Niemiec, artykuł jest zaopatrzone w przeglądowe mapy osadnictwa w poszczególnych fazach chronologicznych. Drugi jest uzupełnieniem wcześniejszej pracy M. Starej (1992) o zbiorach muzeum w Libercu, obejmując odkrycia z lat 1986-1996. Zestaw ten potwierdza aktywność terenową archeologów z libereckiego muzeum w ostatnich latach czego efektem jest przeprowadzenie badań ratowniczych na kilkunastu stanowiskach i powierzchniowych na ponad 100. W pierwszym artykule nie ustrzegli się autorzy kilku błędów w części nie ze swojej winy m. in. za polską literaturą wymienili monetę celtycką w Działoszynie, którą w rzeczywistości znaleziono w Königshain koło Görlitz. Na mapie przedstawiającej znaleziska z okresu wpływów rzymskich pominięto skupisko monet rzymskich z nad górnej Kwiszy (Domański 1979, ryc. 38) będące wyraźnie przedłużeniem skupienia znad Witki. Pominięto także grodziska z wczesnych faz wczesnego średniowiecza w Niedowie, Koźlicach, Sulikowie i Tylicach oraz z późnych faz w Białogórze, i Posadzie (Kaletynowie, Lodowski 1968).

Kolejne rozprawy przedstawiają wyniki prac wykopaliskowych – ratowniczych na obiektach datowanych głównie na czasy nowożytnie. Bardzo efektywnych znalezisk dostarczył cmentarz św. Antoniego Wielkiego w Libercu datowany od przełomu XVI/XVII do początku XVIII w., gdzie poza kilkoma krzyżami odkryto także fragmenty naczyń szklanych, medalion i paciorki z różańców, a także monetę z XIV wieku.

Dalsze artykuły przedstawiają wyniki badań ratowniczych przy okazji różnego rodzaju prac ziemnych. W Czeskim Dubie odkryto ślady kramów z przed przełomu XVI/XVII w. oraz fragmenty konstrukcji obronnych, a w Predlance ślady osadnictwa datowane od schyłku XIII w. do czasów nowożytnych.

Fragmentem szeroko zakrojonej akcji badania szklarstwa w Sudetach zarówno po czeskiej jak i polskiej stronie granicy były geofizyczne badania R. Krivánka w Bedřichově, okres Jablonec, które pozwoliły zlokalizować hutę założoną w 1598 roku a opuszczoną w roku 1805. Jest to jedno z bardzo licznych osiągnięć tego badacza na polu poszukiwania średniowiecznych i nowożytnych hut szkła w Sudetach, poszukiwania początków szklarstwa na tym obszarze (por. Z badań 1995), które trwa do dziś (np. Szklarska Poręba, Stronie Śl., Jablonec).

Cennym uzupełnieniem wyników badań archeologicznych jest analiza metalograficzna średniowiecznej broni i narzędzi, a także kolczugi wykonane przez J. Hoška. Do rocznicy stulecia budynku Muzeum w Libercu i pierwszej wystawy historycznej nawiązuje B. Krámská. W muzeum, które powstało jako Północnoczeskie Muzeum Przemysłowe (1873) wystawę historyczną poświęconą dziejom Liberca i okolic otworzono dopiero w roku 1898, gdy powstał nowy gmach muzeum – Dom Sukienników nazwany tak od najliczniejszych sponsorów z wiodącego w tym czasie przemysłu Liberca.

Największą objętościowo praca P. Brestovanskýego poświęcona jest kaflom z Libereckého kraje. Kafle z tego regionu z okresu od końca XV do początku XVII wieku są bardzo liczne dlatego autor ograniczył się tylko do przedstawienia katalogu znalezisk i podstawowych typów przedmiotów co i tak imponuje bogactwem. Ciekawe byłoby porównanie omówionych kaflów z ich odpowiednikami ze Śląska ostatnio opracowanymi (Dymek 1995).

Z mniejszych artykułów i komunikatów warto wspomnieć spis regionalnej literatury archeologicznej P. Brestovanskýego i tegoż autora opis zabytków archeologicznych z Muzea Horního Pojizeří w Železném Brodě. P. Brestovanský i M. Stará przedstawili przegląd znalezisk z jednego najciekawszych stanowisk archeologicznych z Libereckého kraje odkrytego w Přišovicích, okres Liberec, na prawym brzegu Jizery. Na stanowisku tym znanym od 1907 roku odkryto m. in. obiekty osadnicze kultury ceramiki wstęgowej klutej i materiały kultury pól popielnicowych, kultury lużyckiej z okresu halsztackiego, kultury celtyckiej z LTb2-D, z fazy B1 okresu wpływów rzymskich, VIII-X w. i XIII-XIV w.

Tom zamykają komunikaty z badań, spis ilustracji ze szczegółowymi metrykami zabytków i skorowidz nazwisk i nazw miejscowych użytych w tekście.

Nowe wydawnictwo mimo pewnych potknięć, do których można zaliczyć zamiłowanie do tabel, w których znalazła się nawet bibliografia, wyróżnia się dążnością do bardzo przejrzystego przedstawienia publikowanych materiałów i problemów. Biorąc pod uwagę niewielki zespół (praktycznie dwie osoby) trzeba stwierdzić, że przedstawione wyniki badań i sam sposób przedstawienia muszą budzić podziw. Postulatem jest konieczność zacieśnienia współpracy archeologów z Libercu i Dolnego Śląska w badaniach terenu, gdzie granice polityczne przecinają tereny stanowiące jedność ukształtowaną przez warunki naturalne.

LITERATURA

- Domański G.
1979 *Kultura luboszycka między Łabą a Odrą w II-IV wieku*, Wrocław.
- Dymek K.
1995 *Średniowieczne i renesansowe kafle śląskie*, Wrocław.
- Kaletynowie M. i T., Lodowski J.
1968 *Grodziska wczesnośredniowieczne województwa wrocławskiego*, Wrocław.
- Stará M.
1992 *Archeologická sbírka Severočeského muzea v Liberci*, Archeologický výzkum v severních Čechách, t. 22.
- Z badań
1995 *Z badań nad średniowiecznym szklarstwem na Śląsku*, Wrocław.

Grzegorz Domański

Adres autora:

prof. dr hab. Grzegorz Domański
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
ul. Więzienna 6, 50-118 Wrocław